
مقدمه‌ای بر

اصول توانبخشی معلولان

نویسندگان:
عباس دادخواه
فرید برسی سده

تهران - ۱۳۹۵

www.ketab.ir

سرشناسه: داورمنش، عباس، ۱۳۹۲-۱۳۲۷
عنوان و پدیدآور: مقدمه‌ای بر اصول توانبخشی معلولان / نویسندگان عباس داورمنش، فرید براتی سده.
مشخصات نشر: تهران: رشد، ۱۳۹۵
شابک ۹۶۴-۷۵۳۷۹۹-۹ یادداشت: فیبا مشخصات ظاهری: ۲۵۵ ص: مصور، نمودار
عنوان دیگر: اصول توانبخشی معلولان موضوع: عقب ماندگی ذهنی - توانبخشی
موضوع: معلولان موضوع: توانبخشی شناسه افزوده: براتی سده، فرید، ۱۳۴۲ -
ردمبند: کنگره: ۷ م ۵۲ / HDV۲۵۵ ردمبندی دیویی: ۳۶۲/۱۷۸۶ شماره کتابخانه ملی: ۸۵۳۴۷۷۸ م

پایه اول

نکته: این کتاب را می‌توان به عنوان یک کتاب مرجع برای دانش‌آموزان پایه اول استفاده کرد.

مقدمه‌ای بر اصول توانبخشی و توانمندسازی
نویسندگان: عباس داورمنش، فرید براتیان

چاپ اول: زمستان ۱۳۸۵ - چاپ دوم: زمستان ۱۳۹۵

شمارگان ۵۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: رامین

مرکز نشر و بخش کتاب‌های روان‌شناسی و تربیتی

ساختمان مرکزی: خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، خیابان شهدای ژاندارمری، شماره ۴۱ - تلفن ۶۶۴۰۴۴۰۶

فروشگاه میدان انقلاب، روبروی سینما بهمن، خیابان منیری جلوی، شماره ۷۲ - تلفن: ۶۶۴۹۸۳۸۶، ۶۶۴۱۰۲۶۲، ۶۶۴۹۷۱۸۱

تهران - ۱۳۹۵

قیمت: ۱۶۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۱۳	مقدمه اول
۱۵	مقدمه دوم
۱۷	فصل اول - معلولیت
۱۷	مفاهیم و تعاریف
۱۹	استانداردهای جسمی و ذهنی انسانی
۲۱	نقص
۲۲	ناتوانی
۲۲	معلولیت
۲۴	پیامدهای نقص و معلولیت
۲۵	نقص‌های معلولیت‌زا
۲۸	اطلاعات آماری

۳۳	فصل دوم - توانبخشی
۳۷	توانبخشی پزشکی
۴۲	فیزیوتراپیست
۴۳	کاردرمانگر
۴۴	گفتاردرمانی
۴۵	روان‌شناس
۴۵	پرست توانبخشی
۴۵	تربیت‌ثبیداری
۴۵	پرورش ذهن و تربیت حواس
۴۵	تهیه و ساختن وسایل کمکی و جانشینی
۴۶	برنامه آموزشی تحرک و جهت‌یابی
۴۶	مددکاری اجتماعی
۴۹	توانبخشی آموزشی
۵۰	جامعه هدف
۵۰	۱- برنامه‌های آموزشی ویژه افراد مبتلا به معلولیت
۵۸	۲- برنامه آموزش به خانواده افراد معلول
۵۹	۳- آگاه‌سازی عموم مردم در راستای معلولیت توانبخشی
۶۰	۴- تدارک امکانات آموزشی برای شخصیت‌های ویژه اجتماع در زمینه
۶۰	شناخت انواع معلولیت‌ها
۶۰	۵- تدارک برنامه‌های آموزشی برای نیروی انسانی در خدمت توانبخشی
۶۳	توانبخشی اجتماعی
۶۴	اهداف و وظایف توانبخشی اجتماعی
۷۰	وظایف تیم توانبخشی
۷۶	توانبخشی روانی
۷۷	اثرات روانی معلولیت
۷۹	۱- معلولیت از آغاز زندگی فرزند و اثر آن بر خانواده
۸۲	مراحل و سیر تطور برخورد خانواده با معلولیت فرزند

۸۳	سوگواری و انکار واقعیت
۸۵	۲- وضعیت روانی در بروز معلولیت در طی زندگی
۹۰	موردی از بروز نقص‌های تدریجی و پیش‌رونده در طی زندگی
۹۳	واکنش‌های عمومی نسبت به آگاهی از یک نقص در فرزند
۹۷	توانبخشی حرفه‌ای
۱۰۱	اشتغال افراد معلول
۱۰۴	توانمندی‌های خارق‌العاده
۱۰۵	انواع اشتغال
۱۱۰	معلولیت و توانبخشی از گذشته تا امروز
۱۱۲	سیر تطور اجتماعی و نگرش به معلولیت‌ها در جوامع
۱۱۷	اعلامیه سازمان ملل متحد در باره حقوق معلولان
۱۱۹	تاریخچه مختصر توانبخشی در ایران
۱۲۰	سازمان بهزیستی کشور
۱۲۰	خدمات توانبخشی اجتماعی
۱۲۱	خدمات توانبخشی حرفه‌ای
۱۲۱	خدمات توانبخشی پزشکی
۱۲۲	سازمان آموزش و پرورش استثنایی
۱۲۳	بنیاد جانبازان انقلاب اسلامی
۱۲۵	فصل سوم - معلولیت و توانبخشی
۱۲۷	توانبخشی در نقیصه‌های بینایی
۱۲۷	مقدمه
۱۲۷	ساختمان و عملکرد چشم
۱۲۹	تعریف نابینا و نیمه‌بینا
۱۳۰	علل ضایعات بینایی
۱۳۱	میزان شیوع
۱۳۱	نقش و اهمیت سن ابتلا به نقیصه بینایی در ادراکات فرد نابینا

۱۳۲	نیازمندی‌های توانبخشی فرد نابینای از ابتدای طفولیت
۱۳۳	سیر روند اقدامات توانبخشی برای فرد نابینای از ابتدای طفولیت (زودنابینا)
۱۴۰	نیازمندی‌های توانبخشی شخص دیرنابینا
۱۴۱	سیر روند اقدامات توانبخشی برای افراد دیر نابینا
۱۴۲	توانبخشی در نقیصه‌های شنیداری
۱۴۲	مقدمه
۱۴۳	ساختن گمش و عملکرد آن در شنیدن
۱۴۴	علائق ناشنوایی
۱۴۵	اندازه‌گیری و ارزش‌گذاری
۱۴۷	تعریف ناشنوا و ناشنوایی
۱۴۷	میزان شیوع
۱۴۸	نیازمندی‌های توانبخشی فردی که از ابتدای طفولیت ناشنواست
۱۴۸	سیر روند اقدامات توانبخشی برای فرد ناشنوای از ابتدای طفولیت
۱۵۵	اشاره‌ای مختصر به اختلالات شنوایی و خفیف در دوران کودکی
۱۵۷	توانبخشی در نقیصه‌های جسمی حرکتی
۱۵۷	مقدمه
۱۵۸	نقیصه‌های مادرزادی
۱۵۹	نقیصه‌های مربوط به مراحل اولیه‌ی طفولیت
۱۵۹	نقیصه‌های بعد از مراحل اولیه‌ی طفولیت
۱۵۹	نقیصه‌های دوران سالمندی
۱۵۹	میزان شیوع
۱۶۰	نیازمندی‌های توانبخشی فرد مبتلا به معلولیت جسمی حرکتی
۱۶۰	اقدامات توانبخشی لازم برای یک فرد مبتلا به معلولیت جسمی حرکتی از بدو طفولیت
۱۶۹	توانبخشی در نقیصه‌های ذهنی
۱۶۹	مقدمه
۱۶۹	علل بروز نقیصه‌های ذهنی
۱۷۰	تعریف

۱۷۱	میزان شیوع
۱۷۲	طبقه‌بندی
۱۷۳	نیازمندی‌های توانبخشی یک فرد مبتلا به نقیصه ذهنی در حد متوسط
۱۷۴	خدمات توانبخشی مورد لزوم یک فرد مبتلا به نقیصه ذهنی در حد متوسط
۱۸۲	توانبخشی در بیماری‌های روانی
۱۸۳	توانبخشی بیماری‌های روانی چیست؟
۱۸۳	آحاد جامعه و توانبخشی بیماران روانی
۱۸۴	آموزش برای متخصصان
۱۸۵	آموزش خانواده‌های دارای بیمار روانی
۱۸۶	توانبخشی بیمار روانی
۱۸۸	تیم تخصصی در توانبخشی بیمار روانی
۱۸۹	اصول توانبخشی بیماران روانی
۱۹۰	عمده‌ترین انواع خدمات توانبخشی به بیمار روانی
۱۹۲	نحوه آموزش مهارت‌های اجتماعی
۱۹۴	اختلالات فراگیر رشدی: توصیف، درمان و توانبخشی
۱۹۴	انواع اختلالات فراگیر رشدی
۱۹۴	کودکان مبتلا به اتیسم
۱۹۷	شیوع اختلال اتیسم
۱۹۸	تشخیص و شناسایی
۲۰۰	سبب‌شناسی اتیسم دوران کودکی
۲۰۰	درمان و توانبخشی اتیسم دوران کودکی
۲۰۱	روش درمانی لوواس برای کودکان اتیستیک
۲۰۲	کاربرد موسیقی در درمان و توانبخشی کودکان دچار اتیسم
۲۰۴	بازی درمانی
۲۰۴	اختلال رت و اختلال آسپرگر
۲۰۴	اختلال آسپرگر
۲۰۶	سبب‌شناسی آسپرگر

۲۰۶	درمان و توانبخشی اختلال آسپرگر
۲۰۶	اختلال رت
۲۰۷	درمان و توانبخشی اختلال رت
۲۰۷	توصیه‌هایی برای والدین و مربیان کودکان اتیستیک
۲۰۷	توصیه‌هایی برای سال‌های اولیه کودکی
۲۰۸	توصیه‌هایی برای سال‌های مدرسه
۲۱۰	وظایف و مسئولیت‌ها
۲۱۵	فصل دوم: موسیقی درمانی در توانبخشی معلولیت‌ها
۲۱۶	تعریف موسیقی درمانی
۲۱۷	اهداف موسیقی درمانی
۲۱۸	اصول موسیقی درمانی
۲۲۱	اصول موسیقی گاسپار
۲۲۲	روش‌های موسیقی درمانی
۲۲۵	کاربرد موسیقی در توانبخشی معلولیت‌ها
۲۲۵	۱- عقب‌ماندگان ذهنی
۲۲۶	۲- ناشنوایان
۲۲۸	۳- نابینایان
۲۲۹	۴- بیماران روانی
۲۳۰	اهداف کلی موسیقی درمانی
۲۳۱	سنجش و ارزیابی
۲۳۱	تعداد جلسات و شرکت‌کنندگان
۲۳۲	مداخلات و اهداف عملی
۲۳۳	۵- کاربرد موسیقی در توانبخشی معلولیت‌های جسمی
۲۳۴	توصیه‌هایی چند برای مربیان و والدین
۲۳۷	ضمیمه: مشکلات رایج در توانبخشی روانی اجتماعی بیماری‌های روانی
۲۳۸	مقدمه

۲۳۸	عدم پیگیری منظم درمان به دلیل مشکلات مالی
۲۳۹	کمبود دارو در مراکز درمانی
۲۴۰	مشکلات مرتبط با توانبخشی حرفه‌ای
۲۴۰	نبود فرصت‌های شغلی
۲۴۱	بیمارستان و مرکز به عنوان یک پناهگاه
۲۴۲	بیمارستان و مرکز به مثابه مکانی برای نگهداری بیمار
۲۴۳	ابراز هیجان در خانواده و عود علایم
۲۴۴	مشکلات مرتبط با بستری کردن بیمار
۲۴۵	عدم حساسیت اجتماعی و نگرش‌های منفی
۲۴۶	فرسودگی شغلی کارکنان
۲۴۷	کمبود کارکنان و بار کاری زیاد پرسنل موجود
۲۴۸	موانع اداری (بوروکراسی)
۲۴۸	نتیجه‌گیری
۲۴۹	منابع و مآخذ
۲۴۹	منابع فارسی
۲۵۲	منابع لاتین
۲۵۳	منابع و مآخذ بخش ضمیمه

مقدمه اول

وقتی به تردد پرشتاب مردم در ازدحام خیابان نگاه می‌کنی، وقتی این همه جد و تلاش، حرارت و حرکت، شور و اشتیاق در دویدن، رسیدن و به‌انجام رساندن را در مردم کوچه می‌بینی، بیاد بیاور انسان‌های زنده‌ای را که به دلیل وجود نقصی در اندام کم‌کم عزلت‌گزیده‌اند. نه امکان تکاپو و تلاش همچون سایرین دارند، و نه سایرینی چشم انتظار حضور آنها می‌باشند. انسان‌هایی در سکون و بهت، منتظر رسیدن فرداهایی پرابهام‌تر و پرملال‌تر، در پس اسطوانات کشدار زمانی بی‌انتها. و چه سخت است انسان بودن و تلاش‌گر نبودن، باید که تکنولوژی و علم را به خدمت گرفت و آنان را از کنج انزوا و انفعال تلخ به تلاش و تکاپویی شیرین در درون جامعه دعوت کرد و «توانبخشی امروز» یعنی این.

نمی‌توان انسان بدون نقص داشت. اما می‌توان انسان ناقص اما تلاشگر داشت و این در صورتی است که با به خدمت گرفتن دستاوردهای تکنولوژیک امکان حضور و فعالیت افراد معلول در جامعه مهیا گردد. باید که ناتوانی ناشی از نقص را به حداقل رساند و راه حضور در جامعه را برای افراد معلول به حداکثر هموار نمود. آن وقت است که دیگر کسی و انسانی با ابتلاء به نقص، از دایره تلاش و کوشش و حضور در جامعه به خارج آن پرتاب نشده، وضعی فلاکت‌بار پیدا نخواهد کرد.

خانواده‌ای را در نظر بیاور که عضو یا فرزندی معلول دارد و بخاطر آن زانوی غم بغل گرفته و از جامعه جدا مانده، فرزندش فلج است، نابینا است، گنگ است، کم توان ذهنی است. ناتوانی فرزند رنجش می‌دهد و حس استیصال و ناتوانی در انجام اقدامی امیدوارکننده او را از پای در آورده. سایرین، فامیل، همسایه و حتی دوست نیز دیگر او و خانواده‌اش و فرزند معلولش را تحمل ندارند و او تنها ماندگی را با تمام وجودش احساس می‌کند. آن چنان در نومیدی غرق شده که حتی در مورد ساده‌ترین اقدامات نسبت به بهبود فرزندش دچار غفلت و تسامح شده است.

باید کاری کرد و در این باب صحبت از یک یا ده و یا صد فرد یا خانواده نیست، بلکه اینان درصد قابل توجهی از کل جامعه را شامل می‌شوند. خیلی از ما یا خود و یا فرزندانمان معلول هستند و یا می‌شوند. بروز معلولیت در هیچ زمینه استثناءپذیر نیست. باید کاری کرد و این کار نیاز به برنامه ریزی دقیق و همه جانبه دارد. باید امکانات ارزان و قابل دسترس توانبخشی در جای جای جامعه فراهم باشد. باید نیروی انسانی متخصص به راحتی در اختیار باشد. باید که جامعه در برخورد با فرد معلول، با او بی‌تکرده و به عنوان یک عضو عزیز پذیرای وی و نیازهای او باشد و همه اینها یعنی توانبخشی است.

سی سال به‌طور کامل در خدمت عزیزان معلول یا در خدمت خانواده‌های عزیز دارای عضو معلول بودم. آموختم، تجربه کردم، تحفۀ کمالات آموزش دادم و نوشتم. گاهی نیز اگر پذیرفتند برنامه دادم و مکتوب حاضر چکیده‌ای از مجموعه یافته‌های شخصی من است که به پایه‌های اولیه علم توانبخشی معلولان از زوایای مختلف پرداخته است. همه سعی من در ساده‌نگاری متن بوده تا برای همه قابل استفاده باشد. آرزو می‌کنم مفید باشد.

در اینجا لازم می‌دانم از بعضی از اساتید و مرشدهایم یا بزرگوارانم جناب آقای دکتر محمد تقی جغتایی ریاست محترم دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی که همواره مشوق من در انجام خدمات علمی و عملی به عزیزان معلول بوده‌اند. همچنین اساتید و سالارهای نیک نفسی همچون جناب آقای دکتر محمد کمالی و جناب آقای دکتر سید مجید میرحانی که بسیار چیزها به من آموختند. و باز لازم می‌دانم از دوست و همکار صدیقم جناب آقای عزت‌اله امیر سلامی تشکر داشته باشم به خاطر همراهی خالصانه و خداپسندانه‌اش با من در تهیه این مجموعه و نهایتاً تقدیر و تشکر از دوستان فعال در مجموعه انتشارات فخریه رشد خصوصاً جناب آقای صحرایی که همچون همیشه بربنده منت‌گذارده در چاپ و انتشار این مکتوب با حوصله و اعمال سلیقه‌ای ویژه اهتمام ورزیدند. با تشکر و آرزوی توفیق برای تمامی عزیزان.

عباس داورمنش